

Draaiboeken in de maak

Snel handelen bij Q-ziekte beperkt

Wordt vanmiddag een quarantaineziekte gevonden? Dan zit je snel met alle belanghebbenden om tafel om de gevolgen zo veel mogelijk te beperken. Dat kan alleen als er een crisisdraaiboek klaarligt. En als je daarmee hebt geoefend. Zo'n oefening vond vorig jaar plaats. Het maakte grote indruk op iedereen die erbij was.

Tomatentelers vrezen momenteel het ToBRFV-virus, een paar jaar geleden vormde bruinrot (*Ralstonia*) een aanslag op de kasrozenteelt. Quarantaineziekten zijn van alle tijden.

Wat wel is veranderd: we raken steeds beter voorbereid. "Begin jaren '90 kregen we te maken met een uitbraak van *Thrips palmi*. Toen lag er nog geen draaiboek voor de aanpak klaar. Dat betekende dat je nog moest overleggen, terwijl er snel actie nodig was. Hoe weeg je bijvoorbeeld het sectorbelang tegen het bedrijfsbelang af", haalt Erik van Ede in herinnering.

Erik is manager Keuringen Boomkwekerij bij Naktuinbouw en werkte daarvoor bij de NVWA. In zijn vroegere functie maakte hij veel uitbraken van nabij mee. "Bij bruinrot ging het al beter. Toen lagen er al diagnostische toetsen klaar. Het is namelijk heel belangrijk om snel en precies vast te stellen dat het werkelijk om het gevreesde organisme gaat", vertelt hij. "Duidelijke wetgeving, richtlijnen voor slim handelen en helderheid over bevoegdheden bij een crisis zijn absoluut noodzakelijk. De gevolgen van de maatregelen zelf worden niet minder als er een crisisdraaiboek klaarligt. Maar je kunt wel snel en efficiënt handelen. Daar zit de winst in", geeft Van Ede aan.

Twintig draaiboeken

Sinds december 2019 geldt de EU-Plantgezondheidsverordening. Hierin staan de ziekten en plagen die bestrijdingsplichtig zijn: de prioritaire quarantaineorganismen. Deze ziekten en plagen moeten in alle lidstaten door de overheid bestreden worden. Er moet een draaiboek klaarliggen voor als er een uitbraak is.

Marieke van Lent coördineert het opstellen van de draaiboeken bij de NVWA.

"Het gaat in totaal om zo'n twintig uitvoeringsdraaiboeken. Maar we beginnen met drie draaiboeken: voor *Xylella*, het ToBRFV-virus en de boktor *Anoplophora chinensis*. Dat zijn drie heel verschillende organismen: wel of niet besmettelijk, wel of niet door een vector overgedragen. We beschrijven alle stappen in het uitroeiingsproces. Daarna vertalen we flinke delen naar de andere benodigde draaiboeken." De NVWA maakt de afweging tussen de noodzakelijke uitroeiing en de economische impact. Dit doet zij namens de minister van LNV die eindverantwoordelijk is. Bij een werkelijke crisis neemt LNV de regie over.

Eerste oefening

Vorig jaar vond in het gemeentehuis van Alphen aan den Rijn een eerste oefening met het draaiboek voor de bacterieziekte *Xylella fastidiosa* plaats. Die maakte veel indruk vertellen wethouder Kees van Velzen, tevens voorzitter van Greenport Boskoop, en Michiel Gerritsen, voorzitter van de belangenbehartigingstak Greenport. "Alle partijen, van ondernemers tot gemeente, zijn zich lam geschrokken. 'Een *Xylella*-uitbraak in de regio is

ToBRFV-virus in tomaat

het einde van mijn bedrijf, zeiden sommigen", vertelt Gerritsen. Bij een uitbraak gaat namelijk meteen de boel volledig op slot in een straal van vijf kilometer. Van Velzen: "Er mogen geen waardplanten meer in of uit. En niet een paar dagen, maar jarenlang. De reactie van iedereen was: dit kan niet waar zijn. Het zou het totale faillissement van de Greenport zijn."

"Duidelijke wetgeving, richtlijnen voor slim handelen en helderheid over bevoegdheden bij een crisis zijn absoluut noodzakelijk."

Snel bemonsteren

Later dit jaar of volgend voorjaar is er een nieuwe oefening, als de coronasituatie dat toelaat. Deze keer op een kwekerij. De eerste oefening met het draaiboek zorgde al voor een grote bewustwording van de impact. Het werd goed duidelijk dat de regio dan niet aan zet is. De minister stuurt aan, de NVWA voert uit.

Aan het scenario voor de uitroeiing, zoals beschreven in het draaiboek, valt niet te tornen. "De oefening liet zien hoe je ervoor zorgt dat de schade voor het bedrijfsleven niet onnodig oploopt. Door slimme gebiedsafbakening en snel en efficiënt monsters nemen. En door het organiserende vermogen van de Greenport te gebruiken", geeft Gerritsen aan. De eerste schrik is omgezet in actie.

Bruinrot in roos

De Greenport heeft een eigen crisiscommunicatiedraaiboek en deelt dat met andere Treeports. Verder werken de belangenbehartigers aan nog meer bewustwording bij kwekers. "De economische impact van een *Xylella*-uitbraak is voor de boomkwekerij veel groter dan de coronacrisis", zegt hij. "Het is belangrijk om snel te weten hoe ver de bacterie is verspreid."

"Daarvoor moet je snel veel monsters kunnen nemen en toetsen", zegt Van Velzen. "Verder benadrukt dit het belang van de eigen verantwoordelijkheid van de telers en handelaren. Even wat ondoordachte handel, en je brengt iedereen in gevaar. Zorg voor meer hygiëne en denk na of je wel zoveel moeten opkweken in het buitenland uit het oogpunt van risico's."

De handboeken van de NVWA

Het NVWA Handboek Incident- en Crisisbeheersing geeft aan hoe de NVWA in het algemeen omgaat met incidenten en crisis. Of het nu voedselveiligheid, een dierziekte of een plantenziekte betreft. Daaronder komt een Handboek Plantgezondheid. Daarin staat hoe de NVWA met een fytosanitair incident of crisis omgaat. Denk aan de verantwoordelijkheden, de aansturing, het opleggen van maatregelen, de algemene werkinstructies. Het uitvoeringsdraaiboek beschrijft de maatregelen voor het omgaan met een specifiek Q-organisme, zoals *Xylella*. Daarnaast heeft Greenport Boskoop een eigen crisiscommunicatiedraaiboek.

Tripschade in Cyklaam

Snel duidelijkheid

Jan Veltmans van LTO Nederland wil zo snel mogelijk duidelijkheid bij een uitbraak. Daarom is zo'n crisisdraaiboek zo belangrijk. "De ondernemer wil meteen weten wat er wel en niet mag. Welke maatregelen moeten we nemen? Hoe meer afgewogen beslissingen je kunt nemen, hoe meer je de gevolgen kunt beperken", zegt hij. "Bij de oefening kwamen vragen naar boven waar niemand aan had gedacht. Wat doe je als je *Xylella* niet op een kwekerij vindt, maar op de veiling? Leg je dan de hele veiling plat? Leg je Schiphol plat? Ga je alle vrachtauto's – tien procent van het totale vrachtverkeer – controleren?" Ondernemers kregen in de loop van de tijd meer oog voor risicobeheersing, ziet hij. Maar het kan best nog een stapje verder. "Je controleert je inkoopers goed, je handelt nooit bij twijfel over herkomst. En dan zit je naast een buurman die niet zo zorgvuldig is. Je moet het totale plaatje rond je bedrijf bekijken."